

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2020.01.031>

УДК: 94(447.75)Винницький

АЛЕССАНДРО БОККОЛІНІ

доктор історії,
факультет гуманітарних наук, комунікацій і туризму,
Університет Тушія
(Вітербо, Італія), alessandro.boccolini@unitus.it
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2677-6897>

КОНФЛІКТ ЄПІСКОПІВ ІНОКЕНТІЯ ВИННИЦЬКОГО ТА ЯНА МАЛАХОВСЬКОГО ДОВКОЛА УНІЙНОЇ ЦЕРКВИ*

Анотація. *Мета дослідження* – проаналізувати перебіг конфлікту між єпископами унійної церкви Яном Малаховським та Інокентієм Винницьким наприкінці XVII ст. Місцем пастирського служіння для обох було визначено один і той самий єпископат Перемішля, але першого призначив Рим, а другого – король. Конфлікт набув такої сили й непримиренності, що врахувати повністю інтереси сторін було дуже складно, це загрожувало розривом дипломатичних відносин між Коронаю Польською та Римом, підривало основи Брестської унії. Тема протистояння чітко простежується в листуванні, особливо в 1691 р., між королем Яном III Собеським і кардиналом-протектором Корони Польської Карло Барберіні. У статті використано такі **методику** та **підходи**, як систематичний і критичний аналіз листів, що зберігаються у Ватиканській апостольській бібліотеці, у поєднанні з деякими документами з архіву Священної конгрегації пропаганди віри. Із цих матеріалів випливають чимало деталей конфлікту між сановниками унійної церкви в Україні, а також між їхніми покровителями в Римі та Варшаві. Суперечка спалахнула після докору, зробленого Малаховським Винницькому, із приводу того, що останній не демонстрував вірності католицькому обряду. Утім ця історія мала свій підтекст, адже йшлося про складне переплетіння прерогатив короля та римської церкви, на які впливала політика Московського патріархату. Дослідження цього церковного спору на підставі вивчення листування польського монарха й кардинала Барберіні раніше не проводилися, що зумовлює **наукову новизну** статті. **Висновки.** Упродовж багатьох років у розв'язанні зазначеного конфлікту брали участь як Священна конгрегація пропаганди віри та апостольські нунції у Варшаві, так і сам король Ян III Собеський. При цьому всі сторони були зацікавлені в конструктивному й мирному вирішенні суперечки між єпископами. Що, зрештою, і призвело до позитивного результату.

Ключові слова: унійна церква, Ян Малаховський, Інокентій Винницький, Карло Барберіні, Ян III Собеський.

* Переклад з італійської мови – Юрій Гаврилець (Київ)

Одним із першорядних серед низки питань, щодо яких Рим контактував із королівським двором Речі Посполитої, було становище унійної церкви. Про це свідчить значна кореспонденція між королем Яном III Собеським та кардиналом-протектором Корони Польської (Cardinale-Protettore del Regno Polacco) Карло Барберіні¹. Церковну унію, що розпочалася зі сповіді віри папі Климентові VIII, виконаної 23 грудня 1595 р. володимирським єпископом Іпатієм Потієм (1541–1613 рр.)², майбутнім київським митрополитом, і Кирилом Терлецьким, луцьким єпископом (1585–1607 рр.)³, було офіційно затверджено наступного року Берестейським синодом (собором). Ця подія відразу викликала напруження на українських теренах, які перебували у стані доволі нестабільної політичної й конфесійної рівноваги.

Інтереси варшавського двору, вплив сусіднього Московського патріархату, увага Святого престолу і Священної конгрегації пропаганди віри⁴ були тими факторами, котрі визначали міжконфесійну конфліктність цієї частини Східної Європи від часів Берестейського собору. Поле зіткнень цих чинників залишалося незмінним аж до кінця XVII ст. Символічно також, що конфлікт спалахнув між двома місцевими церковниками: з одного боку Яном Малаховським⁵, а з іншого – Інокентієм Винницьким⁶, загрожуючи розірванням дипломатичних відносин між королівським і папським дворами.

Конфлікт між єпископами бере свої витоки з часів нунціатури в Польщі монсенйора Франческо Мартеллі (1675–1681 рр.)⁷, і докладно відображений у документах архіву кардинала-протектора Корони Польської Карло Барберіні, якому було доручено залагодження суперечки.

¹ Про листування Я.Собеського та К.Барберіні докл. див.: *Platania G. Polonia e Curia Romana: Corrispondenza di Giovanni III Sobieski Re di Polonia con Carlo Barberini Protettore del Regno (1681–1696) // Acta Barberiniana. – №2. – Viterbo, 2011. На тему церковної унії див.: Alcuni Cenni Sui «Ruteni Uniti» Nelle Carte di Propaganda Fide, in Roma e il Papato nel Medioevo: Studi in onore di Massimo Miglio, Percezioni, Scambi, Pratiche, a cura di Amedeo de Vincentiis. – Vol.275. – Roma, 2012. – P.671–681; *Platania G. Rzeczpospolita, Europa e Santa Sede Fra Intese ed Ostilità. – Viterbo, 2018; Idem. Viaggio Politico, Viaggio Religioso: Nunzi Pontifici e la Questione degli «Uniati» al Tempo di Jan II Kazimierz Wasa (1648–1668) Attraverso i Documenti della Sacra Congregazione de Propaganda Fide // Itinera clericorum: Kulturrotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych / Ed. D.Quirini-Popławska, Ł.Burkiewicz. – Kraków, 2014. – S.323–342; Rzeczpospolita i Kongregacja Szerzenia Wiary w Czasach Wazów // Rzeczpospolita Wielu Wyznań. – T.1 – Kraków, 2009. – S.212–251.**

² Archivio Storico de Propaganda Fide (далі – APF). – Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali (далі – SOCG). – Vol.337: Relazioni di Polonia in materia di religione. – F.89r.

³ Климент VIII оприлюднив буллу «Magnus Dominus et laudabilis nimis», прославляючи рішення вірян унійної церкви про визнання покровительства Рима (див.: APF. – SOCG. – Vol.336: Compendio della bolla di Clemente VIII spedita l'anno 1595 per l'unione de' Ruteni con la Santa Romana Chiesa. – F.3r – 4r).

⁴ Архів Священної конгрегації пропаганди віри є цінним джерелом для реконструкції заплутаних подій, пов'язаних із вірянами унійної церкви. Ці документи, звичайно, датовані аж із року створення конгрегації (див.: *Kowalsky N., Metzler J. Inventory of the Historical Archives of the Congregation for the Evangelization of Peoples of «De Propaganda Fide».* – Città del Vaticano, 1988).

⁵ Унійний єпископ Перемишля (1669–1691 рр). Докл. див.: *Gams P.B. Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae.* – Graz, 1957. – P.363.

⁶ Про нього див.: *Балик Б. Інокентій Іван Винницький єпископ перемиський, самбірський, сяніцький (1680–1700).* – Рим, 1978; *Marusyn M. Die Vereinigung der Peremysler und Lemberger Erparchien mit dem Apostolischen Stuhle.* – Roma, 1951.

⁷ Див.: *Wojtyśka H.D. Acta Nuntiaturae Polonae Tomus I de Fontibus (...).* – Romae, 1990. – P.10, 275–276, 388–390 (бібліографія). Також див.: *Weber Ch. Legati e Governatori dello Stato Pontificio (1550–1809) // Pubblicazioni degli Archivi di Stato, Sussidi 7, Ministero per i beni Culturali e Ambientali: Ufficio Centrale per i Beni Archivistici.* – Roma, 1994. – P.763–764.

Перемишльський єпископ Ян Малаховський, що отримав офіційне затвердження від королівської влади⁸, був головним генератором конфлікту, звинувативши свого візаві Інокентія Винницького, у минулому православного, який незадовго до того перейшов в унію, у неналежному ставленні до ратифікованих у Бересті 1596 р. положень. Інцидент приховував набагато більший комплекс проблем у стосунках унійної церкви з Варшавою й Ватиканом, що показала подальша діяльність залучених Священною конгрегацією пропаганди віри папських представників при дворі Яна III Собеського, а також кардинала Барберіні та П'єра Луїджі Руйтера, посланця варшавського двору при Римській курії⁹. Усі ці зацікавлені особи прагнули знайти конструктивне розв'язання неприємного казусу.

Початок суперечці поклав лист Франческо Мартеллі до кардинала Альдерано Чибо, державного секретаря папи Інокентія XI від 6 лютого 1679 р. Нунцій повідомив Рим про висловлене королем бажання замінити літнього перемишльського єпископа Яна Малаховського молодим та амбітним Інокентієм Винницьким, колишнім товаришем королівської гусарії, племінником Антонія Винницького, що в 1650–1679 рр. був офіційно оголошений єпископом-розкольником.

Ці наміри видавалися папському представникові доволі сумнівними, адже кардинал був твердо переконаний, що карколомний перехід нового претендента від військової служби до єпископського служіння «не робив можливим хороший результат догляду за паствою» й не давав «найбажанішого плоду для здоров'я душі»¹⁰. Думка Мартеллі роздратувала польського монарха, який без зайвої дипломатичності нагадав про львівського католицького єпископа Константія Самуеля Липського (бл. 1622–1698 рр.)¹¹, котрий був визнаний чудовим священником і пастирем, хоча й мав у минулому жовнірську кар'єру. Слід, однак, сказати, що спільні геополітичні інтереси у протистоянні турецькому просуванню в Дунайсько-Балканському регіоні тримали Рим і Варшаву в міцному альянсі та спонукали на деякий час пригасити сварку між єпископами. Незважаючи на це, Мартеллі не оминув нагоди надіслати 11 вересня 1680 р. докладний звіт про інцидент як Священній конгрегації пропаганди віри, так і кардиналові Чибо¹².

⁸ Унійний єпископ із 1670 р., із того часу, коли король Польщі Міхал Корибут Вишневецький, «затвердив вибір на єпископат парафій Перемишля особу отця Яна Малаховського, які, своєю чисельністю наближаються до п'яти тисяч, про що його святість була поінформована» (див.: APF. – Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide. – Vol.39: Relationes Eminentissimi Cardinali Ursini, Romae 1 decembris 1670. – F.232v – 233r).

⁹ Листування між аґентом Польщі в Римі П'єром Луїджі Руйтером та кардиналом Карло Барберіні зберігається в Апостольській бібліотеці Ватикану, у Барберініанському фонді: Biblioteca Apostolica Vaticana. – Barberiniano Latino (далі – BAV. – Barb. Lat.). – 6639: Lettere autografe di Pier Luigi Ruitz (anche Pietro Ruyter), agente, scritte da Roma dal 9 novembre 1686 al 20 febbraio 1684 al cardinale Carlo Barberini. – F.1r – 76v.

¹⁰ APF. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Francesco Martelli a Alderano Cybo, Grodno 6 febbraio 1679. – F.68r («passaggio immediato dalla professione militare all'ecclesiastica et al grado episcopale [...] frutto che si doveva desiderare per la salute dell'anime»).

¹¹ Навчався у Краківському університеті, Граці, Перуджі, Кременці, Гнезно, Сандомирі й Велоні, абатстві Снджеюв. Під час правління Владислава IV Вази обіймав посаду королівського секретаря. У 1674 р. став очільником архієпархії у Гнезно, а 17 березня 1681 р. призначений львівським архієпископом. Докл. див.: *Nitecki P.* Biskupi Kościoła w Polsce: Słownik Biograficzny. – Warszawa, 1992. – S.124.

¹² APF. – Congregazioni particolari. Polonia. – Vol.30: Francesco Martelli a Alderano Cybo, Varsavia 11 settembre 1680. – F.168r – 169v.

13 листопада того ж року Мартеллі знову написав до кардинала Чибо про тиск, який чинився на нього королем, і що той попросив його знайти швидко розв'язання цієї проблеми. Собеський закликав Винницького «відбути покарання через схизму, адже він ще не опублікував заяви про свій перехід» («щойно навернений зі схизми, але офіційно поки що не оголосив про свій перехід»)¹³, щоб останній був визнаний суфраганом унійного єпископа Малаховського. Примітно, що підтвердження цього король вимагав ще до того, як у Римі було затверджено перехід Винницького з православ'я до унії, не враховуючи, наскільки небезпечним це може стати для конфесійної практики унійної церкви. Водночас треба відзначити, що монарх продовжував і надалі зберігати прихильність та симпатію до персони Малаховського.

Мартеллі, залишивши відкритим простір для маневру в переговорах із Собеським, попередив Священну конгрегацію пропаганди віри про всі тонкощі та проблеми, що стосувалися як неоднозначності фігури самого Винницького, так і становища, в яке потрапив старий єпископ Малаховський, котрий мав великий авторитет, навернувши до унії чимало православних вірян і свого часу перебував у конкурентних стосунках із колишнім єпископом Антонієм Винницьким, дядьком Інокентія¹⁴. На цей конфлікт нашарувалася ще одна проблема у стосунках Рима й Варшави, пов'язана з переходом на унію львівського єпископа («єпископ львівський, який перейшов до унії, але таємно»¹⁵), котрий, однак, не мав благословення Ватикану, лише підтвердження від короля¹⁶.

Зіткнувшись із численними проблемами, Ян Собеський пом'якшив тон своїх вимог, повідомивши кардиналові Барберіні, що справа навернення Винницького на латинський обряд не дійшла певності. Водночас, декларуючи свій інтерес до «отримання плоду, який змушує нас сподіватися на священну унію» («отримання справедливого результату, фундаментального для священної унії»¹⁷), король вніс прохання про надання єпископату Винницькому до порядку денного польського сейму, скликаного у червні 1680 р., про що повідомляв Мартеллі у звіті до Священної конгрегації пропаганди віри¹⁸. У цій справі нунцій не міг виступати в парламенті без дозволу Святого престолу, повідомивши про це листами від 6 листопада 1680 р. короля та державного секретаря Чибо¹⁹.

Ватикан вельми серйозно сприймав ситуацію довкола номінування єпископів, про що свідчить той факт, що над розв'язанням конфлікту працювала не лише Священна конгрегація пропаганди віри, але й особисто понтифік, який мав ухвалити «рішення великого значення для пропаганди нашої

¹³ Ibid. – F.168r («a pena convertito dallo scisma e che ancora non ha pubblicata la sua conversione»).

¹⁴ Ibid. – Congregazioni Particolari. Ruteni. – Vol.25: Opizio Pallavicini a Edoardo Cybo, Varsavia 2 aprile 1681. – F.178r («che ha in quella Diocesi il suo gregge cattolico e che ha convertiti molti scismatici, combattendo sempre con la sua estrema povertà e colle opposizioni continue del pseudo Vescovo Winnicki ora defunto il quale era prepotente con le sue ricchezze»).

¹⁵ Ibid. («vescovo greco di Leopoli quale aveva fatta già la professione della fede ma occultamente»).

¹⁶ Ibid. – Congregazioni Particolari. Ruteni. – Vol.30: Francesco Martelli a Alderano Cybo, Varsavia 13 novembre 1680. – F.170v – 171r.

¹⁷ Ibid. – F.171r («si conseguisse il frutto che si fa sperare per la santa unione»).

¹⁸ Ibid. – Congregazioni Particolari. Ruteni. – Vol.25: Relazione alla Dieta, giugno 1680. – F.79r – 96r.

¹⁹ Ibid. – Vol.25: Francesco Martelli a Jan III Sobieski, Varsavia 6 novembre 1680. – F.158r–v.

святої віри» («таке важливе рішення для нашої святої віри»), тільки якби це гарантувало «здоров'я багатьох душ, які б легко були повернуті до істинної віри добрим прикладом і доброю відданістю»²⁰.

Із самого початку, однак, багато обставин не вщували легкого вирішення проблеми. Конфлікт Малаховського й Винницького загострився взимку 1680 р., після смерті дядька Інокентія, перемишльського єпископа Антонія Винницького. Непорозуміння між Варшавою та Римом поглибилися у зв'язку з початком каденції нового нунція Опіціо Паллавічині, який, щойно отримавши призначення, написав Собеському листа, в якому в недипломатичній манері заявив, що йому відомі від його попередника всі обставини цієї справи, нагадавши при цьому, що питання номінування молодого Винницького було подане на розгляд парламенту, «після чого його більше не обговорювали»²¹.

Із поля зору Паллавічині – напевно, більш поінформованого в політичних питаннях, ніж Мартеллі – не вислизнули розбіжності між Яном Собеським і Святим престолом щодо цього питання. Від самого початку однак нунцій чітко усвідомлював, що вирішення проблеми виходить за рамки його особистих можливостей та повноважень, хоча Собеський буквально бомбардував його проханнями, сподіваючись на «швидку відповідь і рішення щодо інформації, яка тут додається, і що його величність говорить мені, щоб я сам доклав до цього руку»²². Нунцій зауважував, що він неодмінно запитає інструкції у цій справі від Рима, але не може дати жодної відповіді від себе особисто²³. Не знаючи, як саме діяти у цій делікатній ситуації, Паллавічині вирішив перекласти справу її вирішення в руки Священної конгрегації пропаганди віри²⁴.

У Римі тим часом мали серйозні сумніви в тому, що «Винницький виконає те, що обіцяє»²⁵, попри те, що король продовжував запевняти в його заслугах. У пошуках варіантів вирішення конфлікту Паллавічині пригадав прецедент у схожій справі, що виник в африканських єпархіях часів донатистів. Представник папи подав ідею про те, щоб «за обома був закріплений титул єпископа Перемишля, увіряючи відповідальність за старих вірян старому єпископові, а Винницькому – відповідальність за нових парафіян, повернутих до унії»²⁶.

²⁰ Ibid. – F.158r («salute di tante anime che facilmente si ridurrebbero alla vera fede mediante l'esempio e la buona devozione»).

²¹ Ibid. – Congregazioni particolari. Ruteni. – Vol.30: Opizio Pallavicini a Jan III Sobieski, Varsavia 6 agosto 1680. – F.24r–v («dopo la quale non si è poi più trattato»).

²² Ibid. – Congregazioni particolari. Ruteni. – Vol.25: Opizio Pallavicini ad Alderano Cybo, Varsavia 13 novembre 1680. – F.170r («risposta e risoluzione sopra l'informazione che viene qui congiunta originalmente e che sua Maestà mi accenna di avere steso di sua propria mano»).

²³ Ibid. – Congregazioni particolari. Ruteni. – Vol.25: Opizio Pallavicini a Jan III Sobieski, Varsavia 6 novembre 1680. – F.158r.

²⁴ Ibid. – Congregazioni particolari. Ruteni. – Vol.25: Opizio Pallavicini ad Alderano Cybo, Varsavia 13 novembre 1680. – F.170v.

²⁵ Ibid. – Congregazioni particolari. Ruteni. – Vol.25: Opizio Pallavicini a Jan III Sobieski, Varsavia 6 novembre 1680. – F.158r («che il Vinnicki adempierà quanto promette»).

²⁶ Ibid. – Congregazione Particolari. Polonia. – Vol.25: Opizio Pallavicini ai Cardinali della Congregazione de Propaganda Fide, Varsavia 2 aprile 1682. – F.178r – 182r («rimanessero l'uno e

Проект був сприйнятий у Римі з великою увагою, але певні бюрократичні труднощі вповільнювали процес ухвалення остаточного рішення. Свої причини бути обережним і поступливим мав також Собеський: напередодні вирішального зіткнення з османцями король побоювався, що будь-які різкі дії в конфесійній сфері можуть збурити православні еліти в той самий час, коли він провадить важливі переговори про «союз із московитами й тягне козаків на службу Республіці»²⁷.

Заклопотаність короля воєнно-політичними справами відтермінувала зіткнення між Винницьким і Малаховським, про що свідчить лист кардинала Барберіні з липня 1689 р., адресований кардиналові Альт'єрі. «До теперішнього часу, – писав Барберіні, – у справі про призначення єпископа я не отримав листів ані від короля, ані від Таленті, королівського секретаря»²⁸.

Ситуація повторилася в 1690 р., коли проблема призначення знову стала актуальною. Саме у цей час кардинал Барберіні отримав призначення до комісії, що керувала справами Священної конгрегації пропаганди віри²⁹. Із цього моменту він став посередником та активним переговорником між Римом і Варшавою.

У листі, надісланому до Таленті, Барберіні від імені інших членів конгрегації нагадав королівському секретареві, що в минулому Собеський особисто запевняв Рим щодо надійності Винницького, і що останній повинен був поважати літнього єпископа Малаховського, «не втручаючись у половину призначеної (Малаховському – А.Б.) єпархії»³⁰.

По суті, конгрегація спонукала молодого єпископа чинити постійний тиск на свого суперника, який був змушений жити і працювати в повній бідності. Значною мірою така ситуація була спричинена тим, що Ян III, згідно з домовленостями, досягнутими ще в 1682 р. з нунцієм Паллавічینی щодо рівноправності обох єпископів, не надавав йому належної плати. Ця ситуація явно не вдовольняла Винницького, котрий, за словами нового нунція Сантакоче, продовжував збурювати прихожан, що знаходилися під пастирською опікою Малаховського («церкви під керівництвом Малаховського»³¹).

Інші закиди на адресу молодого єпископа стосувалися його неоднозначного й незрозумілого ставлення до обряду віри. У своїх заявах він оголошував

l'altro vescovo di Premisla, cioè l'unito ed il Vinnicki, venendo però egli all'unione con che al primo rimanessero tutti li vecchi uniti et al Vinnicki tutti quelli che venissero nuovamente all'unione»).

²⁷ Ibid. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Opizio Pallavicini a Edoardo Cybo, Varsavia 9 gennaio 1682. – F.77r («la lega con i Moscoviti e tirare i Cosacchi al servizio della Repubblica»).

²⁸ Ibid. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Carlo Barberini a Angelo Paluzzo Paluzzi degli Albertoni, Roma 9 luglio 1689. – F. n.n. (copia) («sin qui intorno ad esso è stata scritta cos'alcuna né da Sua Maestà né dal Signor Talenti»).

²⁹ Окрім кардинала Барберіні, до складу комісії входили кардинали Палуццо Палуцці Альт'єрі дельї Альбертоні [1623–1698 pp.], Емануель де Бульйон де ла Тур д'Овернь [помер 1714 р.], Жан Баттіста Спінола [1647–1719 pp.], Федеріко Бальдескі Колонна [1625–1691 pp.], Франческо Нерлі [1636–1708 pp.], Джироламо Казаната [1620–1700 pp.], Фабріціо Спада [1633–1717 pp.], Фердіنانдо д'Адда [1649–1719 pp.].

³⁰ APF. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Carlo Barberini a Tommaso Talenti, Roma 14 marzo 1690. – F.305r («toccargli la metà della diocesi a lui assegnata»).

³¹ Ibid. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Andrea Santacrocce a Angelo Paluzzo Paluzzi degli Albertoni, Varsavia 3 gennaio 1691. – F.319r – 320r.

себе то православним, то вірним Апостольському престолу; застереження щодо цього були викладені в реляції кардинала Барберіні і прочитані у Священній конгрегації пропаганди віри 7 серпня 1690 р. під час загальних зборів³². Якби перехід Винницького з православ'я на унію був остаточним і щирим, цей акт мав би бути оголошений через офіційну декларацію й дотримання всіх канонів Берестейського собору.

Малаховський, користуючись заклопотаністю короля війною з турками, самостійно проголосив своїм коад'ютором василіанина Порфірія Кульчицького. Це був сміливий акт, за допомогою якого старий єпископ хотів забезпечити правонаступництво своєї посади, обравши для цього свого власного кандидата. Водночас Малаховський дедалі рішучіше намагався витіснити Винницького з Перемишльської єпархії³³. Щоправда, ці дії єпископа мали мінімальний ефект, оскільки Собеський негайно підтвердив королівську протекцію Винницького.

Зі свого боку нунцій підтримував дії єпископа Малаховського: він фактично дорікнув його опонентові, що той не висловив власної чіткої позиції щодо унії, з іншого – публічно оголошував, що не схвалює вчинків Винницького щодо старого єпископа. У той самий час матеріальні труднощі останнього посилювалися. Король, на прохання нунція Сантакроче, намагався полегшити скрутне становище Малаховського, надавши старому єпископові грошову допомогу й нагадавши Винницькому про зобов'язання сплачувати щорічну субсидію 4000 флоринів своєму суперникові³⁴.

Ці події не були помічені Священною конгрегацією пропаганди віри, але кардинал Барберіні звернувся до Таленті, зауважуючи необхідність пояснити «конгрегації причини, які спонукали монарха до милосердя щодо монсеньйора Винницького, підкресливши, що Собеський зробить усе, щоб захистити монсеньйора Малаховського. Тим часом, необхідно, щоб Винницький прилюдно зізнався у своїй вірі»³⁵.

Отже справа дедалі загострювалася і ставала складнішою до розв'язання. Невизначена й неоднозначна поведінка Винницького зіштовхнулася з жорсткою лінією нунція, який водночас засудив нерозважливу поведінку Яна III, котрий, за його словами, робив «значну шкоду для унії». Зрештою чітка протидія представника папи переконала молодого єпископа прийняти довгоочікуване рішення: у листі, надісланому королеві й католицькому духовництву, колишній православний і новонавернений уніат писав, що «прийняв священний союз, з великим посиленням католицької віри, щоб тепер

³² Ibid. – Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide. – Vol.60: Relationis Eminentissimi Barberini, Roma 7 agosto 1690. – F.194r – 197r.

³³ Ibid. – F.194r–v.

³⁴ Ibid. – Scritture riferite nel Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Jan III Sobieski a Angelo Paluzzo Paluzzi degli Albertoni, Varsavia 3 gennaio 1691. – F.319r – 320r.

³⁵ BAV. – Barb. Lat. – 6651: Carlo Barberini a Tommaso Talenti, Roma 21 ottobre 1690. – F.153v («a questa Sacra Congregazione di Propaganda i motivi che ha Sua Maestà di camminar con qualche morbidezza con Monsignor Winnichi Greco, ma che non mancherà per questo quando venga alla Corte di procurar la soddisfazione dovuta a Monsignor Malachowski Greco Unito. In tanto però non dovrebbe Monsignor Winnicki tirar più inanzi a far la professione della fede, come è tenuto»).

уся епархія і вся шляхта була навернена до унії»³⁶. Цим листом Винницький остаточно оголосив своє підпорядкування римській церкві.

Попервах учинок Винницького здійняв ейфорію. 23 травня 1691 р. кардинал Сантакоче із захопленням писав секретареві Священної конгрегації пропаганди віри Едоардо Чибо, що вся заслуга цього цілком і повністю належить позиції короля³⁷. Проте заява Винницького збентежила Малаховського та Франческо Бонесану³⁸, ректора Вірменського колегіуму Львова, які не були переконані у щирості єпископа, котрий у минулому вже неодноразово декларував бажання й готовність приєднатися до унії, а потім відмовлявся. Ця поведінка, за їхніми словами, приховувала особисті інтереси молодого та амбітного єпископа, що завдяки цій неоднозначності впродовж тривалого часу здобув чимало переваг і привілеїв. Крім того, вони побоювалися, що «Винницький удасться до будь-яких засобів та не матиме іншого виходу, як звільнитися від утисків, яких він зазнає за те, що не проголосив себе прихильником унії, і здобуде спірне єпископство з миром»³⁹.

Чергове напруження несподівано отримало шанс на мирне розв'язання у серпні 1691 р. з раптовою смертю холмського унійного єпископа Августина (Олександра) Лодзяти (1655–1691 рр.), про що був негайно поінформований кардинал Барберіні⁴⁰. Згідно з королівськими диспозиціями, Малаховський мав переїхати до більш прибуткової й заможної Холмської епархії, тоді як Винницький залишався б у Перемишлі⁴¹. Потрібно було, однак, чекати 9 листопада 1691 р., коли на врочистій церемонії при королівському дворі Винницький мав остаточно відмовитися від православ'я і приєднатися до унії.

Із визнанням віри Винницьким, здавалося, зникали, як писав королівський секретар Таленті в листі до Барберіні від 21 листопада 1691 р., «усі розбіжності між Винницьким, греко-католицьким єпископом Перемишля і монсеньйором

³⁶ APF. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Andrea Santacroce a Edoardo Cybo, Varsavia 23 maggio 1691. – F.331r – 332r («aver finalmente indotta tutta la sua diocesi sia la nobiltà come il clero ad abbracciare la santa unione con guadagno alla religione cattolica d'una infinità d'anime»).

³⁷ Ibid. – F.331r – 332r («dovevasi totalmente ascrivere un tanto acquisto»).

³⁸ Франческо Джамбаттіста Бонесана (1649–1709 рр.), викладач у Папському вірменському колегіумі у Львові, де він згодом став ректором [1678–1690 рр.]. Був також єпископом Каяццо [1689–1690 рр.], Кома [1695–1709 рр.]. За 1689–1690 рр. обійняв посаду інтернунція у Варшаві після від'їзду Джакомо Кантельмі. Див.: *Ciampi S. Bibliografia Critica delle Antiche Reciproche Corrispondenze Politiche, Ecclesiastiche, Scientifiche, Letterarie, Artistiche dell'Italia colla Russia, Polonia ed Altre Parni Settentrionali.* – T.1–3. – Firenze, 1834–1839. – Vol.II. – P.93; *De Daugnon F.F. Gli Italiani in Polonia dal X secolo al XVIII: Notizie Storiche con Brevi Cenni Genealogici Araldici e Biografici.* – Vol.II. – Crema, 1905. – P.172; *Theiner A. Vetera Monumenta Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae Gentiumque Finitimarum Historia Illustrantia.* – Vol.III. – Romae, 1863. – P.721–724; *Welykyj A.G. Litterae Nuntiorum Apostolicorum Historiam Ucrainae Illustrantes (1550–1850).* – Vol.XIV: 1684–1694. – Romae, 1977. – P.10.

³⁹ APF. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Andrea Santacroce a Edoardo Cybo, Varsavia 23 maggio 1691. – F.132r («il Vinnicki tenti ogni arte e non abbia altro fine che di liberarsi dalle molestie che riceve per non essersi manifestato e guadagnare con ogni quiete il contraddetto vescovato»).

⁴⁰ Ibid. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Carlo Maurizio Vota a Carlo Barberini, Collegio Moldavia 9 novembre 1691. – F.349r.

⁴¹ BAV. – Barb. Lat. – 6623: Jan III Sobieski a Carlo Barberini, Żukiew 8 agosto 1691. – F.113r.

Малаховським, уже призначеним до єпископату Холма⁴². Незважаючи на це, деякі листи, написані Таленті до Барберіні, фіксують роздратування Яна III втручанням Священної конгрегації пропаганди віри й нунціатури у Варшаві. Конгрегація, схоже, хотіла завадити переходу Малаховського на нову кафедру, стверджуючи, що «він повинен залишатися в єпархії Перемишля, і через тривалу службу там раніше, і тому, що він занадто старий, щоб прийняти новий єпископат»⁴³. З іншого боку, секретар нунціатури Франческо Бентіні⁴⁴, який, за розпорядженням Сантакроче, виступив проти наказу конгрегації, заявляючи, що королівський двір дійшов думки, нібито нунціатура «думає про просування іншої особи до цього єпископату»⁴⁵.

Суперечка, що, здавалося б, уже була вичерпана, поновилася тепер із потенційно тривожнішими і драматичнішими наслідками. Барберіні у своєму подвійному амплу кардинала-протектора Корони Польської і члена комісії кардиналів, яка керувала Священною конгрегацією пропаганди віри, у співпраці з королівським представником Руйтером, заходився вчергове працювати над подоланням нових перешкод. Мета полягала в тому, щоб відновити гармонію всередині унійної громади й запобігти «поверненню цих народів до схизми», а «не кидати на вітер, – як писав Таленті, – усі зусилля його величності, що багато років були віддані такій святій справі»⁴⁶.

У нових умовах Варшава не схвалювала не тільки зусилля Малаховського, наголошуючи, «що він сам є причиною своїх бід»⁴⁷, але й дії конгрегації, які загрожували тим, що «всі ці народи, котрі приєдналися до лона церкви», могли відійти назад до православ'я. Іншими словами, Собеський відкрито взявся захищати молодого єпископа, уважаючи його гідним прелатом, здатним розсудливо керувати єпархією, на відміну від нунціатури, котра відгукувалася про нього «багатьма наклепами супроти нього»⁴⁸.

Король, віддаючи Малаховському холмське єпископство, був переконаний, що він зможе вичерпати конфлікт, навіть попри, як писав Таленті,

⁴² Ibid. – 6562: Tommaso Talenti a Carlo Barberini, Jaworów 21 novembre 1691. – F.140r («tutte le differenze che vertevano tra monsignor Vinnichi, vescovo greco di Premisla e monsignor Malacoski, con la promozione di questo al vescovato di Chelma»).

⁴³ Ibid. – F.140v («resti nella diocesi Premislense, tanto per la pratica che tiene in quel vescovato, come pure avendo fatto altre volte istanza d'un coadiutore, non è più capace a montare ad altri vescovati»).

⁴⁴ Народився у Фавентані 9 жовтня 1660 р. Доктор *utriusque iuris*, апостольський вікарій у Сенегаллії (1714 р.). Поїхав до Польщі як агент нунція Андреа Сантакроче разом зі Франческо Порталупі з Мілана, помічником того ж папського представника. При виїзді з Варшави Сантакроче, щоб перейти на іншу посаду, просив Бентіні замінити його в очікуванні прибуття з Рима нового нунція. Він залишався на своєму місці з 27 травня по 26 червня 1696 р. (див.: *De Daugnon F.F.* Gli Italiani in Polonia dal X secolo al XVIII: Notizie Storiche con Brevi Cenni Genealogici Araldici e Biografici. – Vol.II. – P.321; *Platania G.* Gli Ultimi Sobieski e Roma: Fasti e Miserie di Una Famiglia Reale Polacca Tra sei e Settecento (1699–1715). – Roma, 1990. – P.87, 474; *Wojtyska H.D.* Acta Nuntiaturae Polonae Tomus I de Fontibus (...). – Romae, 1990. – P.283–284).

⁴⁵ BAV. – Barb. Lat. – 6562: Tommaso Talenti a Carlo Barberini, Jaworów 1 novembre 1691. – F.130v («pensi promuovere qualche altro soggetto a questo vescovato»).

⁴⁶ Ibid. – 6562: Tommaso Talenti a Carlo Barberini, Jaworów 21 novembre 1691. – F.141r («quei popoli non tornino allo scisma, e per non gettare al vento tutte le applicazioni di Sua Maestà impiegate tanti anni per un'opera così santa»).

⁴⁷ Ibid. – 6562: Tommaso Talenti a Carlo Barberini, Jaworów 5 dicembre 1691. – F.150r.

⁴⁸ Ibid.

«загальне розуміння, що монсенйор Малаховський багато у чому сам був винуватцем своїх бід»⁴⁹. Таку оцінку було повторно висловлено ще 26 грудня 1691 р., коли королівський секретар охарактеризував новопоставленого предстоятеля як «дуже тривожного і складного священика»⁵⁰, через якого виникли непорозуміння між королем, нунціатурою та Священною конгрегацією пропаганди віри. Для Таленті, котрий говорив від імені Собеського, усе це було неприйнятним почасти тому, що він кинув тінь на Винницького, якого вважали «високодостойним прелатом, незважаючи на те, що він показав свою нездатність керувати єпископством Перемишля»⁵¹.

Таленті знову попросив Барберіні подумати, «в якому жалю він (Винницький – А.Б.) перебуває через такий наклеп на нього після тривалої праці, стількох витрат і збитків, щоб привести всю свою велику єпархію до найсвятішої унії»⁵². Також Таленті просив кардинала, аби до розв'язання цієї справи доклав руку королівський представник у Римі Руйтер.

Втручання, слід зазначити, дало очікуваний результат і вже на початку наступного року суперечку можна було вважати повністю вичерпаною. Однак залишилися сумніви щодо щирості проголошеного Винницьким приєднання до унії. Зокрема у примаса Міхала Стефана Радзейовського (1645–1705 рр.)⁵³. Він поділився ними в листі до Барберіні, пишучи, що Винницький «щиро відмовився від схизми», заявивши, що готовий судити про це тільки після оприлюднення «доктрини, якої він учить людей»⁵⁴.

Кардинал Сантакроче, зокрема, оскаржив рішення конгрегації, котра навіязала єпархії як єдино можливого кандидата саме Винницького, пішовши таким чином проти звичаю, відповідно до якого на теренах, що не так давно перейшли до унії, належало призначати лише унійного прелата, у той час, як молодий єпископ, номінований на підставі самого лише королівського указу, мав у своєму підпорядкуванні кілька парафій, що не визнали верховенства Рима. Це була лінія поведінки, яку сповідували всі представники понтифіка в нунціатурі. Сантакроче був налаштований подібним чином і тому рішучіше критикував указ, підписаний у 1681 р., як такий, що принижував церковну владу на користь світської. Ці важливі рішення, по суті, відбувалися без дотримання вимог Брестської унії, та схилялися лише на користь королівської влади, а отже вважалися Римом нелегітимними; навіть зараз, коли перехід до унії відбувся згідно з канонічними правилами, Римська курія не поспішала змінювати цю позицію.

⁴⁹ Ibid. – 6562: Tommaso Talenti a Carlo Barberini, Jaworów 26 dicembre 1691. – F.157r.

⁵⁰ Ibid. – F.157r–v.

⁵¹ Ibid. («prelato in vero degno, non ostante che costì abbino fatto apparire l'incapacità sua per governare il vescovato di Premisli»).

⁵² Ibid. – F.158r–v.

⁵³ Призначений єпископом Вармії 23 вересня 1680 р., потім апостольським адміністратором Самбійської єпархії й, нарешті, кардиналом Святої римської церкви під назвою Санта Марія делла Паче (21 травня 1687 р.) і примасом Інезна з 17 липня 1688 р. (див.: *Rachuba A. Michał Radziejowski // Polski Słownik Biograficzny.* – Т.30. – Wrocław, 1987. – S.66–76; *Nitecki P. Biskupi Kościoła w Polsce: Słownik Biograficzny.* – Warszawa, 1992. – S.176).

⁵⁴ APF. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Michał Radziejowski a Carlo Barberini, Radziejowica 23 ottobre 1691. – F.353r – 354r.

Така логіка змусила конгрегацію, яка все ще не мала довіри до персони Винницького, переглянути прийняте рішення й підшукати претендента на пост коад'ютора, котрий би влаштував як Святий престол, так і Собеського. Ним, зрештою, став далекий родич єпископа отець Антонін Жолкевський, монах-василіанин, що отримав докторський ступінь у червні 1690 р. в колегіумі папи Урбана в Римі⁵⁵. Проте план не знайшов ефективної реалізації, особливо після втручання отця Бонесани – щойно призначеного єпископом Каяццо, потенційного кандидата на очільника нунціатури у Варшаві⁵⁶. Останній попереджав Священну конгрегацію пропаганди віри, що таке рішення могло збурити «шляхетство русинської єпархії, яка має привілей обирати свого власного пастиря»⁵⁷.

Важливо підкреслити, що Бонесана сумнівався щодо можливого збурення шляхти й вірян через рішення призначити єпископові коад'ютором визначену Римом особу. Він зазначав, що, попри всі підозри, Винницький повадився дуже гідно, відповідно до законів унії, дотримувався канонів римської церкви⁵⁸. Перша ознака того, що колишній православний єпископ поступово починав сприйматися в позитивному ключі, завдячувала безумовній підтримці, яку завжди виявляв до молодого церковника польський король.

Після переходу Малаховського («від природи дуже занепокоєного»⁵⁹) до Холмської єпархії після смерті його попередника, преподобного Олександра Лодзяти⁶⁰, залишилося лише сподіватися, що міркування, висловлені отцем Бонесаною⁶¹, справдяться. Урешті-решт, після дванадцяти років унійна

⁵⁵ Жолкевський вступив до колегіуму 6 грудня 1687 р., щоб покинути його 26 червня 1690 р. після того, як «отримав ступінь доктора» (див.: *Welykyj A.G. Acta S.C. de Propaganda Fide. Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarussiae Spectantia. – Vol.II: 1667–1710. – Romae, 1954. – P.91*).

⁵⁶ Чутку про це відразу відкинув кардинал Барберіні, який писав Таленті: «Після того, як був призначений цей отець Бонесана до одного з єпископатів королівства Неаполя, малоймовірно, що він може бути призначений апостольським нунцієм у цьому королівстві (тобто Польському – А.Б.), тоді як ті церкви теж вимагають постійного проживання пасторів, і для нунціїв не прийнято надавати таку посаду, окрім того випадку, якщо вони не були *in partibus infidelium* (мали єпархії на території, підконтрольній Османській імперії), де духівники не були зобов'язані проживати» (див.: BAV. – Barb. Lat. – 6651: Carlo Barberini a Tommaso Talenti, Roma 18 ottobre 1691. – F.252r).

⁵⁷ APF. – Scritture riferite nei Congressi. Moscovia, Polonia e Ruteni. – Vol.2: Francesco Bonesana a Edoardo Cybo, s.l. 10 giugno 1692. – F.386r.

⁵⁸ Ibid. («egregiamente e che corrispondono le sue buone operazioni alla dichiarazione fatta della sua unione colla Santa Chiesa Romana per la quale indefessamente s'affatica»).

⁵⁹ BAV. – Barb. Lat. – 6562: Tommaso Talenti a Carlo Barberini, Jaworów 21 novembre 1691. – F.140r.

⁶⁰ Кардинала Барберіні про смерть унійного єпископа з Холма Лодзяти повідомив сам Ян Собеський (див.: Ibid. – 6623: Jan III Sobieski a Carlo Barberini, Zól 8 agosto 1691. – F.113r).

⁶¹ Із цього приводу Томмазо Таленті ще в листопаді 1691 р. скаржився польському монархові на кардинала Барберіні за невинувдані заяви, зроблені Священною конгрегацією пропаганди віри, яка виступала проти прийняття похилого єпископа Малаховського до нового єпископату у Холмі. Насправді, як писав королівський секретар, «його величність тепер закрити усі відмінності, які були між монсенйором Винницьким, єпископом Перемишля та монсенйором Малаховським із просуванням останнього до єпископату Холма. Тепер його величність відчуває засмучення, що Священна конгрегація виступає проти цього рішення, бажаючи, щоб його (тобто Малаховського – А.Б.) повернули до єпархії Перемишля, як за багато років служби у цьому єпископстві, так і за те, що він занадто старий для роботи в іншому єпископстві». В оригіналі: «la Maestà Sua ormai sopite tutte le differenze che vertevano tra monsignor Vinicki, vescovo greco di Premisla e monsignor Malacoski, con la promozione di questo al vescovato di Chelma, quando con sommo dispiacere sente che la Sacra Congregazione si oppone e che vuole onninamente che resti nella diocesi Premislense, tanto per la pratica che tiene in quel vescovato, come pure avendo fatto altre volte istanza d'un coadiutore, non è più capace a montare ad altri vescovati» (див.: Ibid. – 6562: Tommaso Talenti a Carlo Barberini, Jaworów 21 novembre 1691. – F.140r).

Перемишльська єпархія остаточно повернулася (1692 р.) під єдиновладний контроль єдиного єпископа, хоча вже незабаром з'явилися нові проблеми, які вимагали втручання Священної конгрегації пропаганди віри, про що Барберіні навдовзі повідомляв Радзейовського⁶².

У липні 1694 р. папа Інокентій XII закликав кардиналів конгрегації обговорити нову проблему, що виникла довкола єпископа Винницького. Незважаючи на те, що прелат був «щиро підпорядкований і досконало слухався всіх наказів, які блаженніший надсилав згаданому монсеньйору та містяться в указі Священної конгрегації»⁶³, остання була стурбована появою нового друкованого катехісису, який без дозволу Рима розповсюджував в єпархії молодий єпископ. Ця проблема загрожувала перекреслити всі попередні зусилля, зроблені Римом для заспокоєння унійної церкви в Короні Польській. Із папської столиці було надіслано наказ негайно вилучити всі примірники неканонічного видання, а самовладного єпископа закликали спрямувати свої зусилля на те, аби «поширювати новий катехісис із ретельністю й пунктуальністю»⁶⁴, відповідно до відомого «написаного кардиналом Белларміно або отцем єзуїтів Канісіо»⁶⁵.

Новопоставлений єпископ, здавалося, діяв так із власної недосвідченості та необережності, накликаючи на себе невдоволення Рима. Його поведінка коштувала нунцію Сантакоче офіційної догани від папського престолу, а кардиналові Спада, новому державному секретареві папи, було доручено донести до папського представника необхідність «стежити за виконанням кожного з вищезазначених пунктів і зберігати вірність його святості наскільки це можливо, передавши спочатку документи про скасування катехісису і впорядкувати та видати новий в установленій формі»⁶⁶. Неканонічний катехісис мав бути вилучений і замінений версією, затвердженою церковними владами «*imprimatur*» (лат. «дозвіл Рима до друку»).

Інші питання, що були в той час на порядку денному відносин між Римом та Варшавою, такі, як «право номінування» («*jus nominandi*»), пов'язані з призначеннями єпископів та абатів, чекали більш оперативного вирішення. Саме тому справа Винницького поступово відійшла на другий план і зникла з кореспонденції короля та кардинала Барберіні, хоча останній наприкінці жовтня 1694 р. повернувся до неї в листі до отця Карло Мауріціо Воти, духівника Яна III, скаржачись на відсутність реакції єпископа щодо заміни катехісису: «Винницький ще не відповів на моє послання, але, запевнивши вашу світлість у його постійному намірі виконувати те, чого бажає Священна конгрегація пропаганди віри, я чекаю зустрічей, щоб віддати йому заслужено належне»⁶⁷. Запевнення, яке єзуїт дав Барберіні, виявилися достатнім для того, щоб покласти край тривалому конфлікту, тоді як суперечка щодо «*jus nominandi*» залишалася відкритою⁶⁸.

⁶² Ibid. – 6651: Carlo Barberini a Michał Radziejowski, Roma 16 agosto 1692. – F.377v – 378r.

⁶³ Ibid. – 6652: Carlo Barberini a Carlo Maurizio Vota, Roma 17 luglio 1694. – F.66v.

⁶⁴ Ibid. – F.67r.

⁶⁵ Ibid. – 6652: Carlo Maurizio Vota a Jan III Sobieski, Romae 28 julii 1694. – F.71v.

⁶⁶ Ibid. – 6652: Carlo Barberini a Carlo Maurizio Vota, Roma 17 luglio 1694. – F.67r.

⁶⁷ Ibid. – 6652: Carlo Barberini a Carlo Maurizio Vota, Grottaferrata 27 ottobre 1694. – F.96v – 97r.

⁶⁸ «Щодо справи абатств я відповідаю іншим листом, адресованим його величності, змушуючи мене зробити те, що вимагалось від мене. Тому навколо цієї справи мені не залишається нічого

Що стосується справи Винницького, то про її залагодження недвозначно свідчить лист, який Барберіні відправив примасові Радзейовському 7 листопада 1692 р., де він попередив, що негайно повідомить Священну конгрегацію пропаганди віри про швидку готовність, яку демонструє єпископ, бажаючи виправити катехізіс, додавши задля більшої певності, що він не сумнівався в добрих намірах прелата, оскільки їх було засвідчено «вашим високопреосвященством»⁶⁹.

REFERENCES

1. Alcuni Cenni Sui “Ruteni Uniti” Nelle Carte di Propaganda Fide. (2012). *Roma e il Papato nel Medioevo: Studi in onore di Massimo Miglio, I, Percezioni, Scambi, Pratiche, a cura di Amedeo de Vincentiis*, 275, 671–681. Roma. [in Italian].
2. Balyk, B. (1978). Inokentii Ivan Vynnytskyi: Yepyskop premyskyi, sambirskyi, sianitskyi, 1680–1700. Rym. [in Ukrainian].
3. Ciampi, S. (2018). *Bibliografia Critica delle Antiche Reciproche Corrispondenze Politiche, Ecclesiastiche, Scientifiche, Letterarie, Artistiche dell’Italia colla Russia, Polonia ed Altre Parni Settentrionali*, 1–3, Firenze, 1834–1839, vol.II. [in Italian].
4. De Daugnon, F.F. (1905). *Gli Italiani in Polonia dal X secolo al XVIII. Notizie Storiche con Brevi Cenni Genealogici Araldici e Biografici*, vol.II. [in Italian].
5. Gams, P.B. (1957). *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*. Graz. [in Latin].
6. Kowalsky, N., & Metzler, J. (1988). *Inventory of the Historical Archives of the Congregation for the Evangelization of Peoples of “De Propaganda Fide”*. Città del Vaticano.
7. Marusyn, M. (1951). *Die Vereinigung der Peremysler und Lemberger Eparchien mit dem Apostolischen Sthule*. Roma. [in German].
8. Nitecki, P. (1992). Biskupi Kościoła w Polsce: Słownik Biograficzny. Przedm. kard. Henryka Gulbinowicza. Warszawa. [in Polish].
9. Platania, G. (2011). Polonia e Curia Romana: Corrispondenza di Giovanni III Sobieski Re di Polonia con Carlo Barberini Protettore del Regno (1681–1696). *Acta Barberiniana*, 2. Viterbo. [in Italian].
10. Platania, G. (1990). *Gli Ultimi Sobieski e Roma: Fasti e Miserie di Una Famiglia Reale Polacca Tra sei e Settecento (1699–1715)*. Roma. [in Italian].
11. Platania, G. (2014). Viaggio Politico, Viaggio Religioso: Nunzi Pontifici e la Questione degli “Uniani” al Tempo di Jan II Kazimierz Wasa (1648–1668) Attraverso i Documenti della Sacra Congregazione de Propaganda Fide. D.Quirini-Popławska & L.Burkiewicz (Eds.). *Itinera clericorum: Kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*, 323–342. Kraków. [in Italian].
12. Platania, G. (2018). Rzeczpospolita, Europa e Santa Sede Fra Intese ed Ostilità. Viterbo. [in Italian].
13. Rachuba, A. (1987). Michał Radziejowski. *Polski Słownik Biograficzny*, 30, 66–76. Wrocław. [in Polish].
14. Rzeczpospolita i Kongregacja Szerzenia Wiary w Czasach Wazów. (2009). *Rzeczpospolita Wielu Wyznan*, 1, 212–251. Kraków. [in Polish].

іншого, як підкреслити велику заслугу його величності й Ваш ентузіазм, який підтримував його. Нунцій повинен буде визнати, що мати гарні стосунки з Вами корисно для Святого престолу, як я часто писав до самого нунція та кардинала Спади». В оригіналі: «Per l’affaire dell’Abbazie io pur rispondo coll’altra congiunta a Sua Maestà riserbandomi di bene adempire le mie parti in tempo opportuno scorsi che dovranno passare altri pochi giorni delle correnti vacanze. Si che intorno a questo negozio non mi accade di replicar per ora altro se non che non ho lasciato ne lascerò di fare spiccare il gran merito di Sua Maestà et il zelo di Vostra Paternità che l’ha così ben secondata, onde avrà motivo Monsignor Nunzio di riconoscere ch’è gran vantaggio della Santa Sede di passar con lei ogni più buona corrispondenza, come io gli scrissi et ho più di una volta attestato al Signor Cardinale Spada» (див.: Ibid. – 6652: Carlo Barberini a Carlo Maurizio Vota, Grottaferrata 6 novembre 1694. – F.100r).

⁶⁹ Ibid. – 6651: Carlo Barberini a Michał Radziejowski, Grottaferrata 7 novembre 1692. – F.410r.

15. Theiner, A. (1863). *Vetera Monumenta Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae Gentiumque Finitimarum Historia Illustrantia*, vol.III. Romae. [in Latin].
16. Weber, Ch. (1994). *Legati e Governatori dello Stato Pontificio (1550–1809)*, Pubblicazioni degli Archivi di Stato, Sussidi 7, Ministero per I beni Culturali e Ambientali. Ufficio Centrale per i Beni Archivistici. Roma. [in Italian].
17. Welykyj, A.G. (1954). *Acta S.C. de Propaganda Fide. Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae Spectantia*, vol.II: 1667–1710. Romae. [in Latin].
18. Welykyj, A.G. (Ed.). (1977). *Litterae Nuntiorum Apostolicorum Historiam Ucrainae Illustrantes (1550–1850)*, vol.XIV: 1684–1694. Romae. [in Latin].
19. Wojtyńska, H.D. (1990). *Acta Nuntiaturae Poloniae Tomus I de Fontibus (...)*. Romae. [in Latin].

ALESSANDRO BOCCOLINI

Ph. D.,

Faculty of Humanities, Communications and Tourism,
Tuscia University
(Viterbo, Italy), alessandro.boccolini@unitus.it
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2677-6897>

CONFLICT OF BISHOPS INOKENTII VYNNYTSKYI AND YAN MALAKHOVSKYI AROUND THE UNION CHURCH

Abstract. *The purpose of this research is to analyze one of the problems that have counterposed the Church of Rome to the Warsaw court during the Early Modern Period, specifically related to the question of Ukrainians Uniat. It is an issue that this investigation addresses through a case study that emerges clearly within the correspondence exchanged – especially in 1691 – between Jan III Sobieski and the Protector of the Kingdom, Cardinal Carlo Barberini. The systematic and critical reading of these missives, kept in the Vatican Apostolic Library, combined with some documents preserved in the archive of the Sacred Congregation for the Propagation of the Faith, is **the method** we used to reflect on the tensions existing between the courts of Rome and Warsaw around the Ukrainian Uniat. The central theme of the correspondence was the dispute arose between the uniat bishop Malakhovskiy and Vynnytskyi, bishop who recently had left the schism to embrace Catholicism. Both had been destined for the pastoral care of the same bishopric, but the first had been appointed by Rome, the second one by the King. Immediately the cohabitation became extremely difficult to manage. This conflict – arose after a reprimand made by Malakhovskiy to Vynnytskyi who was not demonstrating loyalty to Catholic practices, – hid more complex dynamics. These concerned the royal privileges, the prerogatives of the Church of Rome and the influence of the neighboring patriarchate of Moscow, to be considered within a very strategical territory such as Ukraine at that time. Reconstruction of the course and nature of the conflict generates a **scholar novelty** of the study. **Conclusion.** For many years, this problem engaged the Sacred Congregation for the Propagation of the Faith, the apostolic nuncios at the Polish court and Jan III Sobieski, all of them interested in finding a satisfactory solution to the dispute between the two bishops. The dualism between Malakhovskiy and Vynnytskyi was a very complex deal that threatened to break the diplomatic relations existing between the Polish and roman courts, endangering even the basis of the Union of Brest.*

Keywords: *Uniat Church, Yan Malakhovskiy, Inokentii Vynnytskyi, Carlo Barberini, Jan III Sobieski.*